

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ДО ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

У статті розглянуто проблемні питання функціонування енергетичної галузі в умовах недостатнього фінансування з боку держави та іноземних інвесторів. Проаналізовано стан і якість забезпечення населення енергоресурсами та виявлено необхідні джерела для покриття недоліків господарювання підприємств енергетичної галузі за рахунок іноземного інвестування та міжнародного співробітництва.

Ключові слова: *інвестиційна привабливість, інвестиційний клімат, лізинг, енергетичне виробництво.*

Енергетична галузь для України є однією з найважливіших складових у системі економіки внаслідок визначального положення паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) в економічній і соціально-політичній сфері держави, дефіцитності та монопродуктовій орієнтованості енергетичного виробництва, значної залежності від однієї держави – постачальника паливно-енергетичних ресурсів, а також тісного взаємозв'язку питання фінансового забезпечення енергетичної галузі з питаннями забезпечення національного господарства.

Суттєвий внесок у розвиток фундаментальної бази системних досліджень енергетики, що є науковим підґрунтям для дослідження проблем енергетичної галузі, зроблено в працях Л. Мелентьєва, А. Макарова, А. Некрасова, Ю. Руденко та ін. Практичні аспекти цієї проблеми розглядаються в роботах В. Едельмана, О. Басса, С. Суверова, М. Крейніної, Т. Лепейко, В. Піддубного, В. Савчука, У. Шарпа та ін., проте в роботах вчених недостатньо уваги приділено питанням залучення іноземних коштів до розвитку цієї галузі в нормальному режимі.

Тому метою поданої роботи є огляд наявних проблем у галузі енергетики, теоретичне дослідження методичних підходів до залучення інвестиційного капіталу з боку державних та іноземних інвесторів в енергетичну промисловість України та розробка практичних рекомендацій щодо підвищення інвестиційної привабливості зазначеної галузі.

Енергетична промисловість України – це розгалужений потужний промисловий комплекс, який об'єднує понад 500 підприємств і організацій різних форм власності. Його складають: 14 теплових електростанцій (ТЕС); 27 теплоелектроцентралей (ТЕЦ) загального користування, які входять до складу систем централізованого тепlopостачання міст, і 243 промислових ТЕЦ; 4 атомні електростанції (АЕС); 8 великих гідроелектростанцій (ГЕС); майже 36 тис. км газопроводів; 4000 км магістральних нафтопроводів; 6 нафтопереробних заводів; понад 180 шахт та ін. В енергетичному комплексі України працює більше ніж 800 тис. чоловік.

Основним наслідком впливу світової економічної кризи на економіку України стало зменшення ВВП у 2009 році на 21% і зниження рівня промислового виробництва (понад 30%), а споживання електроенергії скоротилося на 15% [3, с. 184].

Серед проблем енергетичної галузі не лише незначна кількість власних запасів нафти та газу, але й високий рівень енергоспоживання (технологічна відсталість енергоємних галузей, безгосподарність, крадіжки та інші фактори призводять до того, що на створення кожної гривні національного багатства витрачається у 2-3 рази більше пального, ніж у розвинених країнах), неплатежі за спожиті тепло, світло, інші ресурси, зношеність виробничих потужностей, яка досягла загрозливого рівня (за окремими підрахунками, 60-65%) та ін.

Ситуація, яка склалася в енергетичному секторі, і перш за все в електроенергетиці, характеризується як така, що загрожує основам енергетичної безпеки України. За результатами 2009 року, збиток ГК ТЕС складає 3,6 млрд. грн, дефіцит коштів – 5,8 млрд грн; зупинені ремонтні компанії ТЕС, блоки працюють у критичних мінімальних режимах; за умови поточного фінансування та завантаження багато блоків будуть виведені з експлуатації в найближчі 2-3 роки, успішна приватизація в цей період виключена [1].

Такий стан справ зумовлений, насамперед, так званою кризою неплатежів. Так, у середньому по Україні оплачується 50-60% спожитої електроенергії. Це залишає підприємства цієї галузі без обігових коштів, що спричиняє виникнення проблем з виплатою заробітної плати та не дає можливості розвивати її, оскільки обладнання енергетичних підприємств потребує докорінної модернізації. Все це призводить до того, що енергетична галузь – безперечно, одна з ключових і найбільш розвинених галузей економіки України – вже декілька років існує на межі банкрутства і тільки завдяки ентузіазму її працівників. Серед причин проблеми є і надмірна енерговитратність виробничої і комунальної сфер України. Крім того, різко знижується інвестиційна привабливість галузі (тобто у підприємців немає бажання вкладати кошти в її розвиток). Про це свідчать дані Міненерго: протягом січня - вересня 2010 року галузевими підприємствами, що належать до сфери управління Міненерго, за рахунок усіх джерел фінансування освоєно 5 778,9 млн грн капітальних вкладень, що на 9,2% менше відповідного показника 2009 року.

В енергетиці освоєно 2 814,4 млн грн капітальних вкладень, що на 30,9% менше порівняно з аналогічним показником минулого року. Тривають роботи по будівництву Дністровської ГАЕС, реконструкції енергоблоків ТЕС, каскаду Дніпровських ГЕС, будівництву магістральних електромереж для видачі потужності блоків атомних електростанцій [4].

Досвід багатьох країн світу показує доцільність залучення іноземних інвестицій. Для України є ряд перешкод на шляху здійснення цього процесу. До них можна віднести:

- відсутність відповідного інвестиційного клімату в країні;
- недосконалість ринкового механізму економіки;
- нестабільність політичної ситуації;
- низький рівень ділової та фахової кваліфікації підприємців;

– недостатньо привабливі інвестиційні проекти та водночас мала кількість зацікавлених партнерів.

– потреба прозорого та передбаченого законодавства.

Крім того, на інтенсивність іноземних інвестицій діє недосконала податкова система, відсутність дієздатної системи страхування інвестицій, надмірна монополізація економіки, відсутність приватної власності на землю, високий рівень інфляції та неконвертованість національної валюти.

Ураховуючи реальну економічну ситуацію, держава зняла із себе функцію повного забезпечення державного сектору необхідними інвестиціями. Досягається це за рахунок децентралізації управління економікою та розвитком повноважень регіонів. Державна інвестиційна підтримка збереглася тільки для розвитку пріоритетних напрямків в економіці й неприбуткових галузей (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист населення).

Основними завданнями державної інвестиційної політики в сфері енергетики є:

– формування сприятливого середовища для інвестиційної діяльності в будь-якій сфері власності;

– створення економічно привабливих умов для залучення інвестицій;

– підвищення ефективності контролю за цільовим використанням централізованих капіталовкладень у підприємства, що інвестуються у формі безповоротного фінансування та кредитування;

– збереження підтримки життєво важливих, але неприбуткових і дотаційних виробництв паливно-енергетичного комплексу;

– збереження пріоритетності у виділенні інвестицій для ПЕК.

Державна інвестиційна політика в нинішніх умовах формується в основному на програмно-цільовому методі. Так, ще в травні 1996 року Верховна Рада України прийняла «Національну енергетичну програму» на період до 2010 року. Нею передбачено розвиток ПЕК у комплексі та певній науково обґрунтованій послідовності. Для цього передбачено 86,32 млрд грн, які розподілені в такому співвідношенні: вугільна промисловість – 39,3%; нафтогазовидобуток – 22,8%; нафтопереробка – 3%; електроенергетика – 18,1%; атомна енергетика – 4,4%; нетрадиційна енергетика – 1,7%; машинобудування – 0,9%; інші галузі – 10% [2, с. 854].

Покращання інвестиційного клімату в країні можна за сприяння розвитку інвестиційної інфраструктури (аудиторських і страхових компаній), а також забезпеченням іноземних інвесторів інформацією про потенційні можливості інвестування. Що стосується енергетичного сектору, то необхідно врегулювати політику формування тарифів, зняти обмеження на відключення неплатників (крім побуту, медзакладів і важливих державних об'єктів), реструктуризувати борги енергокомпаній перед бюджетом і забезпечити незалежність роботи Національної комісії регулювання електроенергетики України.

Для отримання правильної інформації про реальну цінність товарів і послуг в електроенергетиці необхідні ринкові механізми. Для цього необхідне реформування електроенергетики через переклад господарських відносин зі сфери адміністративного регулювання до сфери цивільного права, зняття адмініст-

ративних бар'єрів на шляху інвестицій. Для цього необхідне цивільно-правове оформлення наявних зобов'язань та їх прив'язка до активів галузі.

Дерегулювання цін на електроенергію повинне поєднуватися з дерегулюванням цін на паливо для електростанцій, а також із зняттям адміністративних і інших обмежень на ринках інших видів палива.

Необхідно остаточно визначити законодавчі зміни, що можуть стати необхідними для вирішення широкого кола питань, таких як дотації, перехресні субсидії або оподаткування інвестицій. Законодавчий спосіб вирішення цих питань буде покладатись на політично прийнятні рішення. У питанні перехресного субсидіювання мають переважати прозорість і воля поступово покласти край такій практиці, для того щоб дати можливість правильно функціонувати новому ринку.

Відсутність коштів на фінансування капітальних вкладень в основні фонди підприємств енергетики, що мають великий ступінь зношеності, можна компенсувати шляхом отримання довгострокового кредиту в формі фінансового лізингу. Лізингова діяльність дістала широке розповсюдження в усьому світі. Перспективи використання лізингу як ефективного методу інвестування в основні фонди підтверджується практикою роботи підприємств країн з розвинутою ринковою економікою.

У рамках наявної моделі ринку електричної енергії не вдалося повною мірою забезпечити дієву конкуренцію серед виробників і постачальників електроенергії та утворення цін на електроенергію, яке б стимулювало енергетичні компанії до підвищення ефективності роботи та збільшення інвестицій у енергетичну галузь.

Потребують реформування відповідно до зобов'язань України у зв'язку з європейською інтеграцією ринки електроенергії, природного газу, вугільної продукції, а також ядерного палива з метою забезпечення прозорої конкуренції та ціноутворення, які б стимулювали інвестиційну діяльність і спонукали енергокомпанії до підвищення ефективності роботи.

Необхідно запровадити прозору співпрацю з інвесторами, що сприятиме поліпшенню інвестиційної активізації в державі, зміцненню її енергетичної безпеки, впровадженню новітніх екологічно чистих технологій, оновленню матеріально-технічної бази підприємств паливно-енергетичного комплексу, а також формуванню іміджу України як надійного та передбачуваного ділового партнера.

Отже, створення привабливого інвестиційного клімату дасть змогу розширити інвестиційний потенціал для залучення коштів потенційних іноземних інвесторів за рахунок створення дієвої нормативно-правової бази та побудови інвестиційного ринку з розвинутою інфраструктурою, що сприятиме ефективному функціонуванню фінансово-господарської діяльності підприємств енергетичної галузі.

Література

1. Василенко В.Н. Проблемы регионального развития / В.Н. Василенко // Город, регион, государство: экономико-правовые проблемы хозяйствования: сб. науч. тр., в 2 т. – Донецк: Ноулидж, 2009.

2. Макогон Ю.В. Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сб. науч. тр. Ч. 1 / Ю.В. Макогон. – Донецк: ДонНУ, 2008. – 463 с.
3. Статистичний щорічник України за 2009 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.ukrstat.gov.ua>>.
4. Інформаційна довідка про основні показники розвитку галузей паливно-енергетичного комплексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/publish/article?art_id=188753&cat_id=35081>.